

V R T E C.

ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 4.

V Ljubljani 1. aprila 1883.

Leto XIII.

Ponočna rosa.

Temà povsód je, vse molí ;
Počíva svét, narava spí.

Sopáre le se shájajo,

In véli cvét napájajo ;

Na trávo kaplje sédajo,

Ter tó in tó povédajo.

Da míne čas jim bolj spešúó,

Mej sôboj govoré takó :

„Jaz zmrznila sem bíla v snég,

Nesêna z burjo v strmi brég ;

Vso zímó sem ležála tám,

Vzpomládi vstala spét k meglám.“

„Jaz pítje bíla sem sladkó,“

„Zdravílo ustóm jaz grenkó.“

„Solzá sem iz očesa jáz

Siróti lézla na obráz.“

„Jaz líla sem denášnji dán

Po knetskem líci v tók potán.“

„Nád péskom ríbke še nocó j

Igrále gíbke so z menój.“

„Možá jaz krepkoúdnega

Pojíla préj sem trúdnega.“

„Dežju sem jaz pomágala,
In s hladom tla oblágala.“
„Molíte naglo! Kaj bi tó?
Jaz mlinsko gnala sem koló.“
„Čemú je prazni vaš ropòt?
Plavíla sem jaz parohòd.“

To rekle so, in šè in šè,
Na konci pozaspále vsè;
A kádar so se vzbúdíle,
Kakó so se začúdíle,
Ker vsaka daleč v razen kràj
Prestávljeno se najde zdáj.

J. St.

Dobri Jožek.

Radičev Jožek je bil dober in priden deček. Slušal je svoje stariše na vsako besedo. Nikoli mu ni bilo treba po dva ali trikrat veleovati, kaj naj stori, kakor na priliko Tratnikovému Ivanku, o katerem se je po vsej vasi znalo, da je malopridnež ter ne bode nikoli nič iz njega. Bil je Radičev Jožek že od mladih nog jako dober deček. Njegova mati je večkrat pripovedovala, da je bil Jožek že v zibelki otrok boljši, nego li so drugi otroci. Drugi otroci v zibelki navadno jokajo, da jih ni mogoče utolažiti, a naš Jožek — kakor je znala njegova mati pripovedovati — bil je že v zibelki miren in kroták ter je znal materi tako milo in ljubeznjivo v oči pogledati, da ga je morala vselej poljubiti, kadar koli se je njeno oko ozrlo vanj. Kadar je Jožek zajokal, takój je mati znala, da ga more nekaj boléti, kajti Jožek je jokal samó takrat, kadar je bil bolan, a morda bi tudi takrat ne bil jokal, ako bi bil znal povedati, kje ga boli.

To se vé, da Jožek zdaj ni več spal v zibelki, ali vi otroci, vender ne veste, kaj je bil naš Jožek zdaj, ko vam o njem pripovedujem. Bil je učenec prvega razreda ljudske šole v ónej vasi, kjer je prvič zagledal luč svetá, in kjer so njegovi ljubi stariši živeli.

Kadar je Jožek slišal, da bode hodil v šolo, zatrepetal je od veselja, a to veselje je bilo še večje, kadar je dobil torbico, plóčico in črtalo, vrhu tega pa še knjižico „Početnico“ v roke. O ko bi ga bili videli, kako možko se je obnašal, ko je obesil prvič torbico preko ramena! Ves drugačen je bil zdaj naš Jožek! Človek bi ne bil mislil, da je to óni Radičev Jožek, kateri je še pred nekoliko dnevi v samej srajčici skakal ob sosedovej senožeti in poslušal kako ondu v mlakah žabe regljajo ter s svojimi tovariši razsojeval, katera najboljše regljá. Bil je zdaj Jožek ves drugačen deček. Klobuk sò mu prinesli oče iz Ljubljane, in ni ga poprej dejal na glavo, predno ni šel prvič v šolo. Hlače, oprsник in suknjo mu je napravil domači krojač iz lepega domačega sukná, a škornice do kolén črevljar, in ko je še torbico obesil preko ramena, bil je kakor bi ga vzel iz škrabice (škatljice). Neegega dne je tacega srečal stari drvar Marko, pa je dejal, da bi ga skoraj ne bil poznal.

Da je bil Jožek v šoli dober in pridn, o tem ni treba, da bi vam pripovedoval, ker se že samo o sebi umeje. Kdor je domá pridn, ta je navadno pridn tudi v šoli, a kdor ni domá nič prida, ta navadno tudi v šoli nič dobrega ne stori in nikjer na svetu.

Jožek še niti prav znal ni, kaj je „pohvalnica“ in — že jo je prinesel domov. Pohvalnica je bila tiskana z zlatimi črkami, in na njo je sam gospod učitelj zapisal naslednje besede: „Učencu prvega razreda Jožku Radiču zaradi lepega vedenja in posebne pridnosti.“ Ko so se oče veselili lepe pohvalnice in je mati malo ne jokala od veselja, ali veste, kaj je nato rekel pridni Jožek? Vi tega ne veste, ali jaz vem. Rekel je: Do konca šolskega leta jih moram imeti vsaj deset, kajti gospod učitelj so rekli, da bodo vsak mesec delili pohvalnice, in jaz jo moram dobiti vsakikrat. V vsej šoli ga ni bilo pridnejšega učenca od Radičevega Jožka. Komaj tri mesece je hodil v šolo, in že je znal zapisati: *oče in mati sta moja največja dobrotnika*; znal je zapisati vsa števila od 1 do 10, znal je, da je 2 in 3 pet, pa je tudi poznal vse številke, ki so bile zapisane po sosednih hišah v vasi. Necega dne je pripovedoval materi, da je pes najzvestejša domača žival, da je kokoš s perjem pokrita, da je pšenica rastlina, da se iz pšenične moke peče pogača, da je železo najkoristnejša ruda i. t. d. Kdo bi mogel vse naštet, kaj je Jožek vse znal, da-si je hodil le še kratek čas v šolo.

* * *

Neke sobote po poldne pride Jožek ves žalosten domov. Mati videč ga bledega in žalostnega, zelo se ustrašijo ter ga takoj vprašajo, kaj mu je. „Boli me glava,“ dejal je Jožek, odložil torbico, sedel na stolec, oprl glavo v rók in — zadremal.

Mati ga potipljejo na čelo ter vidijo, da je Jožek nenavadno vroč; pokličejo očeta, kateri rekó, naj se Jožek takoj sleče in leže v posteljo.

V vasi ni bilo zdravnika. Bil je zdravnik debeli dve uri od vasi, v kateri so živeli Jožkovi stariši. Jožku je bilo vedno slabejše. Pomoči ni bilo od nikoder. Bil je že ponedeljek, a Jožka še ni popustila huda vročina. Mati mu ponujajo jesti, a Jožek pogleda jed in zaspi. Mati mu ponudijo piti, a Jožek le spi. Oče mu božajo čelo, poljubujejo ga v lice, ali vse zaman, Jožek očeta niti ne pogleda. Oče ga kličejo po imenu, ali Jožek se ne ne oglasi, — Jožek le spi.

Pridejo v hišo sosede, da bi videle Jožka in mu pomagale. Jedna prinese zdravilnih cvetic, druga zopet zdravilo v majheni steklenici. Jedna pravi: Pokladajte mu mrzle obloge na glavo, a druga svetuje zopet kaj drugega. Ubogi stariši niso znali, kaj bi storili.

Po vsej vasi se je govorilo, da bo dobri Radičev Jožek umrl.

Glas o Jožkovej bolezni zanesel se je tudi v šolo. Gosp. učitelj, ki so zelo radi imeli pridnega Jožka, pridejo takoj k njemu v hišo, da bi ga videli. Nu, imeli so kaj gledati! Jožek ves v vročini svojega dobrega učitelja niti slišal ni, ko so ga nekatere krat poklicali po imenu.

Mati udarijo v jok. Oče sedejo v kot ter začnó tudi jokati. Še celó gosp. učitelj niso mogli prikriti solz v očesih. Jokal se je vsak, kdor je bil v hiši.

In kdo bi se ne bil razjokal, ko je videl tako dobrega otroka, kakeršen je bil Jožek, v tolikih bolečinah? Učitelj svetuje očetu, naj gre takój v mesto po zdravnika, ker se njemu dozdeva, da je Jožek nevarno bolan. To je rekla tudi mati, a rekle so tudi sosede, ki so bile okolo postelje bolnega Jožka.

In oče so se ravno napravljali na pot v mesto, da stopi v hišo občinski sluga ter reče Radiču, da ima on to noč stražiti v vasi. Tu vam moram povedati, da so v rečenej vasi imeli ponočno stražo sami vaščani ter so se v tem opravilu vrstile hiše druga za drugo. Nobeden vaščanov ni bil te službe oproščen.

Oče Radič je prosil, da bi ga nocojšno noč namestoval kdo drugi, ali vse zaman. Postava ne pozna nobene izjeme. Radič je moral to noč prevzeti ponočno stražo.

Mesto Radiča je šel sosed Vrbanec v mesto, da pripelje zdravnika.

* * *

Bila je temna noč. Oče Radič poljubivši bolnega Jožka na vroče čelo, otide, da izpolni, kar mu veljuje postava. Mati je jokala, ž njo so jokale tudi sosede. In komu bi ne pokalo sreč od žalosti!

Sosede so obljubile, da ostanejo z materjo pri postelji bolnega Jožka, dokler se oče ne povrne od svoje službe.

Oče nastopivši nočno stražo, nikakor ní mogel daleč po vasi. Šel je do županove hiše, šel je tudi še nekoliko dalje do Martinove pristave, ali takój

se zopet vrne pod okno svoje hiše, od koder je lahko videl, kako skrbna mati poljubljuje svoje dobro dete, bolnega Jožka. Kadar koli je prišel pod okno, vselej je zatrobil po navadi nočnih stražarjev na občinski rog, kakor bi hotel vprašati: „Kakó je mojemu Jožku? — Ali mu je že odleglo? Čuvajte, pazite mi mojega Jožka!“

In pazila je mati svoje bolno dete, pazile so ga ž njo tudi dobre in po-strežne sosedo.

Okolo pólunoči pride s sosedom Vrbancem zdravnik, kateri pogledavši bolnega Jožka, takój naredi potrebno zdravilo.

Materi je bilo takój nekoliko laže, ko je videla zdravnika v hiši in je prejela zdravilo za svoje bolno dete. Tudi očetu je bilo laže pri srci. Iz roga je zadoneval veselejši glas.

In Bog je čuval dobrega Jožka! Zdravje se je kmalu na bolje povrnilo in bilo je upati, da se skoraj povrne v naročje svojih dobrih starišev.

* * *

Tri dni je ležal Jožek v velikej vročini, ne poznavši ne očeta ne matere. Bila je sredo — in Jožku najhujše. Zdravnik je dejal, da je zdaj odločilni čas: ali mora Jožek to noč umreti ali se mu pa mora na bolje obrniti.

Vsi, ki so bili v sobi zbrani, začeli so jokati pri tej zdravnikovej izpo-vedbi. Mati od žalosti omedli, in zdravnik je imel dosti opraviti, predno jo zopet pripravi k zavésti.

Vso noč je bil zdravnik pri postelji bolnega Jožka, ker mu so vsi pri-povedovali, da je Jožek zelo priden deček, da je angel v človeškej podobi, da je vzor dobrega otroka ter bi njegova smrt zadela tudi njegovo dobro mater in skrbnega očeta.

Otroci! vi ne veste, kako vas stariši ljubijo. Vi niti iz daleč ne morate očutiti óne bridkosti, katero imajo vaši dobri stariši, kadar ste bolni. Zatorej učite se pridno, bodite dobri in poslušni! To je vse, s čimur povračujete do-brote in skrb vaših starišev.

Minula je žalostna noč. Hvala Bogu, da je minula! Take noči še nikoli niso imeli Jožkovi stariši. Jožek še živi. Živi ali spi; živi, pa ne pogleda svojih starišev.

Zdravnik reče, da je nevarnost minula ter je upanje, da Jožek zopet ozdravi. To rekši, otide domóv, obljubivši, da pride zopet pogledat.

„Bog te usliši, dobri zdravnik!“

* * *

Druzega dne je bil četrtek. Skrbnej materi se je zdelo, da Jožek nekoliko laže diha. Oče nastavijo uho na Jožkove prsi in to isto potrdijo. Vsem je bilo nekoliko laglje.

Na večer istega dne Jožek najedenkrat odpré usta in reče: „Oče! mati! z Bogom! jaz sem umrl!“

„Nisi umrl, nè, dragi Jožek!“ odgovorita naglo oče in mati. „Nisi umrl, ti si tukaj pri naju na svojej postelji, ti živiš, ničesar se ne boj, ljubo dete, midva sva vedno pri tebi,“ rečejo mati z drhtečim glasom.

Tem besedam Jožek ne veruje. Rad bi se vzdignil, pa ne more.

„Ali vidite mati, da sem umrl, jaz se niti vzdigniti ne morem!“

„Nisi umrl nè, ljubi moj Jožek,“ ponavljajo mati. „Bil si le hudo bolan, a zdaj ti je že bolje in kmalu ozdraviš.“

„Vzdignite me torej, mati, da se oblečem in grem v šolo. Ali imamo kako nalogo?“

„Nikari še ne vstani,“ rečeta oba, oče in mati ter sedeta poleg njega.

„V šolo bodeš šel, kadar popolnem ozdraviš in takrat boš tudi naloge pisal.“

Stariši so mu podložili blazinico, in ko so sosede zopet prišle v hišo, Jožek je že sedel v postelji.

Kmalu se je razneslo po vasi, da je Radičevemu Jožku že bolje, da že sedi v postelji in je že tudi nekoliko juhe popil.

Tudi gospod učitelj pridejo obiskat Jožka. Z učiteljem pa je prišlo tudi nekoliko otrok, katerim se je Jožek iz postelje prav sladko nasmehival. Vsi so bili veseli, vsi hvalili dobrega Bogá, da je Jožka ohranil. Kadar je prišel zdravnik v hišo, potrkal mu je veselo na ramo in dejal: „Nu, Jožek, zelo mi je ljubó, da me ne potrebuješ več k sebi. Jaz sam sem že mislil, da bodeš umrl.“

„Pa sem tudi že bil umrl,“ reče resnobno Jožek vpricho vseh, ki so bili v hiši; „vsaj sem videl zvezde, videl sem angele, ki me so nesli v nebеса.“

„To so bile le sanje,“ odgovori mu zdravnik.

„O niso bile sanje nè; videl sem prav dobro,“ nadaljuje Jožek.

„kako so trije angeli razprostrli po mojej postelji lepo belo rjuho ter so mi rekli: Jožek, pojdi v to lepo belo rjuho, da te ponesemo v nebеса. Jaz sem rad legel

v rjuho, ko sem slisal, da grem v nebеса. Angeli me so lepó zavili, vzdignili in nesli visoko visoko v zrak. O kakó so bile lepe svitile zvezdice, in jedna je posebno svitlo blestela v mene. Angeli mi so roki sklenili k mo-

litvi in jaz sem sem se smijal od veselja, da grem k dobremu Bogu... Ko smo dospeli že visoko visoko nad goré, ne vem, kako mi je bilo, samó to vem, da sem slišal prekrasno godbo, in potem... nu, zdaj dalje več ne vem povedati, kako se je z menoj godilo.“

„Dà, dà, to vse si le sanjal,“ rečejo zdravnik, oče in mati, „veruj nam, da si le sanjal, a zdaj ne sanjaš več. Dobri angeli so te gotovo čuvali, da nam nisi umrl.“

Za nekoliko dni je Jožek popolnem ozdravil. Ne morem vam popisati, kakšno veselje je bilo, kadar je zopet prvič šel v šolo.

Jožek je ostal vedno tak, kakeršen je bil pred boleznijo: priden in dober ter je vse otroke v šoli prekosil v učenji in lepem vedenji.

* * *

Pozneje je bil Jožek slikar ter je mnogo lepih podob naslikal. V možko dōbo stopivši, pripovedoval je večkrat o svojej bolezni, katero je prebōlel v mladosti, posebno pa o lepih sanjah, ki jih je imel v tej hudej bolezni. Ob njegovej postelji je visela mnogo mnogo let tjā do njegove smrti podoba, kakeršno imate danes pred seboj in katero je s svojo roko izdelal. Kaj nam ta podoba kaže, tega vam ni treba razlagati.

Bil je Radičev Jožek ves čas svojega življenja dober, plemenit, delaven in pobožen. Gotovo so se njegove sanje tudi uresničile in njegovo plemenito dušo so angeli božji odnesli v neboško kraljestvo.

Ljud. Tomšič.

Žalost.

Vesëlje preljubo!

Zamán te lovím;

Po gōrah, po dólích

Za tōboj hitím.

Po gōrah ne rasteš,

Ne kljēš v doléh;

Pověj, o pověj mi,

Na kacih si tlēh?

Z rodítelji v dōmu

Radōsti cvetó;

Rodítelja šlà mi

Obá sta v zemljó.

Pri bratu, pri sēstri

Sladkó se živí;

A sestra mi z bratcem

Za cērkvo leží.

Vesëlja siróta

Zamán si želím,

Da v Bógu na večno

Pokōjen zaspím.

S.

Kako opice lové.

Kakor vervečie v naših gozdih po drevji skačejo, takó uganjajo v vročih deželah opice po drevji svoje burke. Opice so zeló oponašljive živali in to priliko si vedó ljudje dobro porabiti. Nesó skledo polno vode pod óno drevo, na katerem so opice in se začnó amivati. Opice gledajo radovedno doli. Potem izlijejo ljudje iz skleda vodo ter jo napolnijo s smolo, postavijo skledo pod drevo in se gredo skrit. Opice, katere so komaj čakale, da bi ljudje odšli, pridejo z drevja ter se začnó umivati. Ali o joj! oči ne morejo odpreti in tudi rok ne od obraza odtrgati. Ljudjé urno pritekó in jih polové. Potem jih očedijo in kroté, da si ž njimi kruha služijo, peljajoč jih po svetu. — Oponašljive opice naj vam bodo v vzgled, da ne smete vsega posnemati, kadar kaj slabega vidite, ker bi vas znalo v pogubo pripeljati.

Vaški v K.

Čarovnik.

Gledališka igra v dveh dejánjih.

(Spisala Roza Kósova.)

Osobe:

Oče Šimenec, imovit kmet in župan.

Matijček, njegov sin.

Anička, } njegovi hčerki.

Lenica, }

Melka, sedemletna pastirica pri Šimenci.

Prvo dejánje.

(Igrališče je na vrtu blizu travnikov pri vasi, Anička in Lenica stojita na vrtu pri klopi pod hruško.)

Anička. Kako prijetno je v učilnici; koliko lepega se tam učimo!

Lenica. Dà, res je; ali si si zapametila, kar so nam gospod učitelj pred prazniki pripovedovali?

Anička. Ménim, da vse. Rekli so, da moramo tudi mi otroci biti usmiljeni proti ubogim.

Lenica. Rekli so tudi, da-si smo še majheni, vender lahko užé mnogo dobrega storimo siromakem. O, da bi jaz bila bogata?

Anička. Gospod učitelj so tudi dejali, da se z malim lahko mnogo dobrega stori. Mislím, da bi tudi medve časi lahko kaj prihranile, in ubogim dale.

Lenica. Lepó govoriš, Anička ljuba, vsak dan bi si lahko kaj od jedi pritržale in ubogim dale.

Anička. Vzlasti zdaj o praznicéh, ker imave toliko dobrih reči. Ravno kar sem mislila, da bi zdaj prav lahko kaj dobrega storile. Glej, stari Jaka je ubog mož; kako bi bil vesel, če bi te praznike imel kaj dobrega.

Lenica. Dà, dà, sestríca ljuba, stari Jaka je res siromak; pravíjo da je užé devet in osemdeset let star, a nima nikogar, ki bi mu kaj postregel. Naj-starejši mož je v vsej fari, tako rad moli in vsak dan je v cerkvi pri sv. maši.

Anička. Veseli me, da si mojih misli, Lenica draga; takój denes mu lahko kaj nesevi; jaz sem užé v tole košarico nekaj zložila; vidiš tukaj pod klop sem jo skrila, da bi je nihče ne videl. Vsaj veš, da so nam v učilnici rekli, da ní treba, da bi drugi znali, ako komu kaj dobrega storimo.

Lenica. Lepó je takó; denes si ti košarico napolnila, jutri jo hočem jaz; pokaži mi, kaj imaš v košarici; (pregleduje po košarici); aj, kos pogače, pol klobase, kos povitice in dva píruha! Kakó bode siromak Jaka vesel!

Anička (ugledavši od daleč svojega brata.) *Lenica!* daj hitro košarico! (Vzame jo ter jo zopet skrije pod klop.) *Matijček* grè, on ne sme vedeti, kaj imavi skupaj; smíjal bi se nama. (Otideti po stezi na desno.)

DRUGI PRIZOR.

Matijček. (Pride po stezi na levo pod hruško.) Rad bi znal, kaj imatí moji sestrici denes toliko govoriti s seboj. Kako hitro sta odšli, ko sta mene ugle-

dali; mar se me bojiti? — Res je, časi jima rad malo ponagajam, a ne iz hudobije. V rokah sti imeli neko košarico, a s seboj je nista nesli. Naj malo pogledam, morda ste jo pred mano kam skrili. (Gleda okolo sebe, slednjič najde košarico pod klopjo.) A — to je skrivnost! Zdaj užé vem; hoteli sti tukaj jesti, a jaz sem ju motil. (Dene košarico pod klop ter jo s perjem pokrije.) Žal mi je, da sem ju ustrašil. — Glej, kakor nalašč pride sèm naša mala pastirica; moram jo malo podražiti.

Metka. Dober dan, Matijček!

Matijček. Dober dan, Metka! Ali denes ne ženeš ovac na pašo?

Metka. Kaj pa misliš! Denes je velikonočna nedelja, ovce so dobile v hlevu jesti. Zdaj pridem iz cerkve.

Matijček. (Odloži vejo z drevesa.) Vidiš Metka, s to le vejo znam čarati. Ako želiš, tudi tebe naučim čarati? —

Metka. Rada bi se naučila, ali žal mi je, da ne vem, kaj znači beseda „čarati.“

Matijček. Poslušaj tedaj! Ako to vejo v povzdignenej roki držiš ter govoriš besede, katere ti jaz povem, dobiš lahko vse, česar si želiš, naj si bode kar koli. Česa bi si ti zdaj najbolj želela?

Metka. Denes smo tako dobro jedli; rada bi videla, ko bi jutri tudi kaj tacega na paši imela.

Matijček. Kaj pa ti je bilo denes tako všeč?

Metka. Dobila sem lepe rudeče píruhe, belo štruco, klobaso in tako dobro povitico. Ali se dadó tudi take reči načarati?

Matijček. Poskusiva! Vzemi to vejo v roko ter govori za menoj besede, katere bodem jaz govoril, a varuj se, da se ne zmotiš ali celó zasmješ. Govori tedaj:

„Tindel tandel
Čukerkandel
Križe kraže
Babje vraže.“

Vidiš Metka, takó se čara; zdaj pa tukaj okolo poglej, da se sama pre-pričaš, ako sva dobro čarala.

Metka. (Isče povsod okolo sebe, naposled najde košarico pod klopjo.) Matijček, tukaj je lepa košarica; o jej! v njej je vse, česar sem si želela. O ti pa res znaš dobro čarati. Šla bodem k slepej Mici ter jej povedala, daj jej bodeš vid nazaj pričaral; ubogi stari Janez, ki meh v cerkvi goní, je hrom; stari Očakar užé več let v postelji sklučen leži, in koliko družih ljudi je še bolehnih; ti vsem lahko pomagaš.

Matijček. Mólči! nikomur ne smeš niti besedice povedati o tem, kar si videla; ako poveš, takój tebi začaram, da bodeš gluha, slepa in hróma.

Metka. O joj, tega pa nè, Matijček! Nikomur ne povem ničesar; kaj bi začela jaz uboga sirota, ako bi bila gluha slepa in hróma. Prosim daj mi samó vejo, da si bodem sama na paši čarala.

Matijček (jej da vejo.) Tukaj jo imaš; ali zapomni si, ako komu poveš, da sem te jaz čarati naučil, takój bodeš gluha, slepa in hróma.

Metka. Nè, ne boj se, nihče ne bode od mene tega izvedel. Z Bogom, Matijček! Hvala lepa za vse!

TRETJI PRIZOR.

(Oče Šimenec, Anička in Lenica.)

Oče Šimenec. Kam ste zdaj iti htele?*Lenica.* Ne daleč, oče ljubi, doli v vas sve se namenile.*Oče Šimenec.* Ne vem, kaj bi ve dve imele opraviti denes v vaši. Anička povej, kam ste namenjeni?*Anička.* Oče ljubi, stari Jaka je bolan; tam pri Lukovem Janezu leži; hotele sve mu nesti malo dobrih jedí, ker sve jih denes toliko dobile; kaj ne, da nama to dovolite?*Oče Šimenec.* Kaj tacega vama nikdar branil ne bodem; še veselí me, da v obilosti ubožih ne pozabíte. Takó je lepó. Le vedno take ostaníte. Kaj mu pa hočete nesti?*Lenica.* Tukaj pod klopjo imave košarico skrito. (Isée je, a ne more je najti.) Anička! košarice ní več tukaj! Gotovo jo je vzel Matijček, ki je za nama prišel tu sém. O koliko dobrega je bilo notri: píruhi, povitica, kos klobase in pogáče, a zdaj nimave ničesar.*Anička.* Tako lepó sve si bile vse pripravile, a zdaj morave s praznimi rokami k njemu iti.*Oče Šimenec.* Nikakor nè, jaz vama hočem dati steklenico vina, da jo ponesete Jaku; tudi kos povitice mu bodete nesle, da jo k vinu prigrizne. Vino je starim ljudem zdravilo. Matijčka pa bodem dobro okregal, kadar izvem, kaj je z vašimi rečmi v košarici naredil.

Drugo dejánje.

(Dan kasneje. — Oče Šimenec, Matijček, pozneje Metka.)

Matijček. Ker sem vam, dragí oče, povedal vse odkritosréno, kar sem krivice storil svojima sesticama, prosim, da mi odpustite. Tudi ubogej Metki hočem povedati, kako sem jo sleparil s čaranjem; tudi njo hočem prositi odpúščenja.*Oče Šimenec.* Sreé me boli, ako pomislim, da je moj sin takó lahko-miseln. Ali te nisva z materjo vedno lepo učila? Povej mi, kdo te je učil takih sleparij!*Matijček.* Nikdo; jaz sem se z Metko le šalil. A slišal sem take stvari od očeta Znajívca. Vsaj veste, oče ljubi, da ste mi večkrat dovolili, da smem iti o zimskih večerih k Igličevim v prodajalnico. Tjekaj so prišli po večerji skoraj vsak večer tudi moji prijatelji: Piričev Jožek, Azinčev Janez, Dobski Lovrenec in še več družih iz vaši. Igličeva gospá prav radi imajo, ako družbo delamo Jankotu in Malki. Posebno smo pa bili vsi veseli, kadar so prišli k nam v prodajalnico tudi oče Znajívec, ker so nam znali lepe pripovedke pripovedovati. Povedali so nam o čarovnikih in o duhovih; posebno nam je dopala povest o „reženterji“, ki je znal dobro čarati. Tega sem hotel v šali posnemati, ker je bila takó lepa priložnost.*Oče Šimenec.* To vse so sleparije in babje vraže; ti, ki užé v šolo hodiš, bi ne smel več tacih neumnosti verjeti, še menj pa ljudi ž njimi slepariti.

Metka (pride z vejo v roci, jokajoč.) O kako sem pač nesrečna!

Oče Šimenec. Metka, čimu jokaš? Kaj se ti je zgodilo?

Metka (ugledajoč Matijčka.) Zdaj je užé dobro, ker je Matijček tukaj; on mi bode pomagal. Ko sem šla v hlev, da bi gnala ovce na pašo, videla sem memo hiše gredóč na oknu tvojo veverico. Mislila sem si, da ti ne bodeš hud, ako jo s seboj vzamem v hosto. Ko sem ovce gnala, skakala je veverica po meni, a prišedša v hosto, takój je skočila na prvo smreko ter plezala po njej, da je bila kmalu v vrhu. V začetku se nisem dosti brigala za njo, češ, vsaj jo lahko priklíčem nazaj, kadar le hočem. In res, vzela sem v roko vejo, ki ima v sebi čarovno moč ter sem govorila óne besede, katere si me ti naučil, Matijček. Ali ne vem, kako je to; menda nisem znala vseh besed; veverice le ni bilo z drevesa. V tem, ko sem se z veverico trudila, prišel je memo gosp. župnikov pes ter mi je vse ovce pognal po hosti, da ni bilo nobene videti nikjer. Zopet sem začela čarati, da bi pričarala ovce, ali zamán, moja pozabljivost je bila kriva, ker sem pozabila prvi dve besedi, ter sem dvakrat rekla: „cukerkandel,“ a vse ni nič pomagalo. Prosim te, Matijček, ná vzemi vejo, ti sam znaš dobro čarati, ter začaraj, da pridejo moje ovce in tvoja veverica zopet domov.

Oče Šimenec. Uboga Metka! Matijček se je le norčeval s teboj, ko ti je govoril o čaranji. Nihče ne zna iz nič kaj narediti, to zna le Bog sam. Ako hočemo kaj imeti, moramo pridno delati. V potu svojega obraza si moramo vsakdanji kruh služiti. Bodi potolažena Metka; po ovce bodem poslal pastirja, da jih polovi. A ti, Matijček dovolj si kaznovan, ker si v kazen izgubil živalico, ki ti je bila toliko ljuba in draga.

—*—

Tolazba v nesreči.

U bog človek je potoval besonog v neko daljno mesto. Bil je tako ubog, da si niti čevljev ni mogel kupiti. Od solnea razbeljeni pesek, po katerem je moral hoditi, pekel ga je takó v nógi, da ste mu obe nogi ranjeni bili. Zato je bil nestrpljiv in bridko je tožil čez svojo nemilo osodo.

Pot ga je peljal skozi neko veliko mesto. Ko je šel skozi ulice rečnega mesta, ugledal je pred cerkvenimi vrati ubozega prosjaka, kateremu ste bili obé nogi odsečeni. Pogled tega ubozega človeka segel mu je globoko v srce. S solznimi očmi je dejal sam v sebi: „Pritožba čez mojo osodo pač ni bila opravičena. S čim sem si zaslužil to veliko milost od Bogá, da sem srečnejši od tega siromaka, kateri se mora kakor črv plaziti od jednega kraja do drugega?“ To rekši, stopil je v cerkev, pokleknil pred véliki oltar in prosil Bogá odpuščenja zaradi svoje nepotrežljivosti. Odmolivši, šel je dalje svoj pot srečen in zadovoljen, da mu je Bog dal zdravje — največje bogastvo na svetu. Za nekoliko dni pride srečno v óno daljno mesto, kamor je bil namenjen, pozabivši na vse bolečine, ki jih je moral pretrpeti, Bogá hvaleč, da je zdrav na duši in telesu.

Zdravje je največje bogastvo.

—*—

Uganka.

Štiri sestre vsako léto se kažó,
 Nam daróve mnogolične prinesó :
 Prva mlada, lehkonoğa skače v svét,
 Ponujáje v véncih róž dišéčih evét ;
 Druga z délom poljskim lice si potí,
 Kôso v travi kléplje, krívi srp ostrí ;
 Tretja drva séka, sadje spravlja v kót,
 Grozdje sládko trga, vinski polni sóđ ;
 A četrta v kôžuh je ogrnena,
 Rokavíce íma, v péč obrnena.
 Vsem je znano štirih séster teh imé :
 Kdor ne vé ga, on prebistre nîj glavé.

Bodite usmiljeni.

Markee, sin imovitih starišev, hodil je v prvi razred ljudske učilnice. Učil se je vrlo dobro ter je bil krotak in miren kakor ovčica. Vsi učenci so ga ljubili, a tudi on je ljubil nje.

Minulo je prvo polletje, in nastopilo je drugo. V drugem polletji pa otroci ne pišejo samó na plôčice, ampak pišejo tudi na pisanke in to s peresom in črnilom. Zatorej rekó gospod učitelj necega dne: „Otroci! jutri si prinesite vsak pisanko po 2 krajcarja in jedno pero po krajcarji, ker bomo začeli s črnilom pisati.“ O kako so se otroci temu veselili. Plésnili so v roké od samega veselja.

Markec pride domov ter prosi očeta: „Ljubi oče! prosim vas, kupite mi dve pisanki po 2 krajcarja in dve peresi po krajcarji, ker bomo jutri pisali v šoli s črnilom.“

„Čim ti je treba dveh pisank in dveh peres?“ vprašajo oče, „jaz mislim, da ti je dosti jedna pisanka in jedno peró.“

Markec zarudi po vsem licu ter reče malo ne jokajoč se: „Oče ljubi! rad vam bi povedal, čemu jih potrebujem, ali bojim se . . .“

„Le povej mi, nič se ne boj,“ rečejo oče.

„Nò, vedite, oče ljubi, v šoli je jeden jako ubog učenec. Nima ne očeta ne matere, pa si ne more kupiti ne pisanke ne peresa; zato sem si mislil, da bi mu jaz te stvari lahko kupil, ako bi mi vi dopustili.“

„To je lepó od tebe, dragi moj Markec, da si takó dobrega in usmiljenega srca. Rad ti kupim, česar si me prosil, a vrhu tega dobiš še od mene lepo držalo in krasno perésnico, v katero si bodeš spravljaj peresa in svinčnike.“

— x —

Zgodovinsko-mestopisni obrazi.

(Spisuje P. F. H.)

X. Krško.

(Konec.)

Samovoljno in surovo obnašanje nekaterih graščakov, posebno v sosednej Hrvatskej Frana Tahija, ki je imel zastavno graščino Sused, bil je povod novemu puntu 1573. leta. Iz Hrvatske, Štirске in Kranjske se zbere zopet blizu 40.000 upornikov. Upor je bil zdaj s prevdarkom osnovan. Vrhovni poveljnik je bil Ilija Gregorič, domá iz Ribnika v Metliškej okolici. Ker je služboval več let pod Janezom Lenkovičem na slovenskej meji, bil je upornikom spreten vodja. Konec januarja 1573. leta se upró kmetje v sosednej Hrvatskej; tem se pridružijo uporniki in postopači, katerih tudi takrat ni manjkalo, iz Kranjskega in Štirskega. Začetkom meseca svečana se je usotoril oddelek puntarjev ónkraj Save z namenom, da si prisvoji Krško. To jim ni bilo ravno težavno, ker je bilo mnogo meščanov z uporniki jednih misli; zato jim izročé tudi brod. Zdaj se uporniki vsujejo nad mesto, razgrajajo po svoje ter umoré slehernega, ki se jim je stavil v bran. A že tisti dan pride Jošt Turn s petsto brambovcí in Uskoki. Vstopi se okolo Krškega, kamor so se bili umaknili uporniki — bilo jih je okolo 2000; od dveh strani jih zajáme in boj se prične. Bil je srdit hud boj; uporniki so premagani in kar jih ni zbežalo, posekali so jih Uskoki na mestu; mnogo jih je utonilo tudi v Savi. Za kazen so Uskoki mesto do vsega izplénili ter pomorili vse, kar jim je prišlo živega v pest, ne prizanašajoč ženam niti otrokom. Godilo se je to v 5. dan svečana. Ujete upornike so odvedli v Ljubljano, kjer jih je mnogo izmed njih doletela grozna, nečloveška kazen; bile so jim roke in ušesa odsekana v svarilen vzgled drugim. Tri dni pozneje obkolijo Štirski in Koroški vojaki pri Kozjem tudi glavnega vodjo Ilija. Po hudem boji je bila razkropljena četa upornikov, deloma pa tudi pobita. Ilija je ušel, a pozneje

so ga ujeli ter na Dunaji obsodili. Šest dni pozneje je bila razkrojljena pri Stubiških toplicah tudi četa hrvatskih upornikov, broječa nad 10.000 mož pod poveljstvom Matije Goba, katerega so mislili uporniki izklicati za kralja. Strašna smrt je zadela glavnega vodjo M. Goba. Posadili so ga v Zagrebu na železen prestol ter mu razbeljeno, z dolgimi žreblji obito krono zasadili v glavo. V groznih, neizrekljivih bolečinah je izdihnil svojo dušo podpihovalec kmečkega upora, ki je napravil toliko zla krivim in nedolžnim. Kmečkega upora 1665. leta se Krško ni udeležilo. Bila jim je v spominu še nesreča, ki je zadela mesto v poprejšnem stoletji. Meščani so prisegli vkupe živeti in umreti ter se v bran postaviti upornikom, katerih se je bilo zbralo nekoliko tisočev. Iz Karlovca na pomoč prišedši graničarji in Uskoki so jih dobro naklestili. „A Uskoki so — kamor koli so prišli — izropali nedolžnega in krivičnega, da se Bogu usmili.“ — pristavlja kronist.

Mesto ni imelo nikoli svoje župnije, pripadalo je k Leskovskeji župniji, ki je jako stara; kdaj je bila ustanovljena, ne zna se. Leta 1274. se nahaja župnik Bertold. Bila je do konca 18. stoletja podložna Oglejskemu patrijarhatu. Pravico patronata je podelil patrijarh Janez Celjskim grofom. Po teli so posestva in pravice podedovali avstrijski vojvode. Sedanjo župniško cerkev v gotiškem slogu so postavili Kranjski stanovi 1500. l. v spomin dobljene zmage nad Turki. Večkrat — vzlasti o časih turških napadov — bivali so župniki v mestu. Vikarijat je bil ustanovljen še le 1768. leta.

Naj omenimo še nekaterih slavnih mož, ki so tu živeli ali pa bili tu rojeni. Iz 16. veka — časov Lutrovih homatij — opómneti nam je Jurija Dalmatina, ki se je porodil v Krškem. Napisal je več knjig v slovenskem jeziku, preložil prvi sv. pismo na slovenski jezik, zna se, da v luteranskem duhu. Tudi Adam Bohorič je 1551. l. tu učil sinove dolenjskih graščakov, prišel 1566. leta v Ljubljano za ravnatelja šolam in umrl 1598. leta. Napisal je več knjig. — V Krškem je umrl tudi najslavnejši zgodovinar Kranjske, Janez Vajkard Valvazor. Njegovi pradedje, prišedši iz Laškega, kupili so si Krško graščino. Porodil se je ta slavni mož v Ljubljani v 28. dan maja 1641. leta; bil je zelo učen, potoval mnogo po svetu, a ljubil svojo lepo domovino nad vse; njej je žrtvoval življenje in imetje. Njegovo najslavnejše delo je knjiga: „Die Ehre des Herzogthums Krain.“ — domovinoslovje v pravem pomenu — obseza joča 3320 strani s 533 podobami. V njej je na drobno naslikana Kranjska do njegove dôle. Vse to je pa stalo mnogo novcev. Bil je prisiljen prodati vsa svoja obširna imetja. Kupil si je hišico v mestu, v katerej je sklenil v 19. dan septembra 1693. leta svoje delavno in za domovino prezasluzno življenje.

Sedanje mesto šteje okolo 878 prebivalecev, ki se živé ob trgovstvu, obrtu in poljedelstvu. Jako ugodna lega mesta ob železniški progi „Zidanimost-Zagreb“ pospešuje blagostanje mesta, ker gre ves vinski in drugi promet Dolenjske preko Krškega. Nadejati se je, da se bode mesto bolj in bolj razcvetalo. Za naobraženost skrbi četerorazredna ljudska in trirazredna meščanska šola.

Razne stvari

Drobtine.

Umrli je 2. februvarja v Št. Vidu na Dolenjskem obče ljubljani in spoštovani župnik prečastiti gospod

Matija Kulavic,
knezoškolijski svetovalec itd., ki je bil naš

osebni prijatelj, prijatelj slovenske mladine in ves čas zvest podpornik našemu listu. Bodi mu večni spomin!

V 22. dan marca pa je umrl preč. gospod Tomaž Žirovnik, župnik v Grahovem pri Cerknici, ki je bil tudi prijatelj in podpornik našemu listu. Bodi mu zemljica lahka in v miru naj počiva!

(Posebni spomini meseca aprila.)

V 2. dan aprila 1472. leta so bili Turki izpred Ljubljane odgnani.

V 4. dan aprila 1335. leta umrje Henrik, poslednji vojvoda Koroški; Koročan pride avstrijskim vojvodom v last.

V 6. dan aprila 1543. l. so pričeli Turki pod poveljstvom Muhameda II. oblegati Carigrad.

V 7. dan aprila 1374. leta se je ustanovilo vsučilišče v Pragi. — Ravno v ta dan 1871. leta je umrl slavn avstrijski admiral pl. *Tegetthof*, ki je 1866. leta pri Visu sijajno zmagal laško brodovje. (Natančneje o tem velmožu pripoveduje lanskega „Vrtca“ 3. število.)

V 8. dan aprila 1835. l. je umrl Viljem Humboldt, jeden najumnejših natoroznancev tega stoletja.

V 11. dan aprila 1806. leta se je porodil nemški pesnik Anastazij Grün t. j. grof Ant. Anersperg, rodom Ljubljčan. Za njegovega šolanja na Dunaji bil mu je nekaj časa učitelj preslavljeni naš pesnik Fran Prešeren.

V 12. dan aprila 1809. leta je vzel Inomost z naskokom Andrej Hofer.

V 14. dan aprila 1586. l. je ustanovil nadvojvoda Karol vsučilišče v Gradcu.

V 16. dan aprila 1797. leta se je rodil v Marziliji sloveči državnik francoski: Thiers.

V 17. dan aprila je godovni dan cesarjeviča Rudolfa.

V 19. dan aprila 1713. leta je odločil cesar Karol VI. zvezo avstrijskih dežel s pragmatično sankcijo.

V 20. dan aprila 1736. l. je umrl princ Evgen.

V 23. dan aprila 1564. leta se je porodil Anglež Viljem Shakespeare (reci: Šekspir), največji dramatični pesnik vseh narodov. — Ravno v ta dan 1616. leta pa je umrl v Madridu jeden najslavnejših španskih pisateljev, Cervantes. Poglavitno njegovo delo je šaljiv roman: „Don Quixote“, ki je prestavljen malo ne na vse jezike izobraženih narodov.

V 24. dan aprila 1854. leta se je poročil naš cesar Fran Josip I. z bavarsko princezino Elizabeto.

V 25. dan aprila 1859. leta se je otvoril Sueški kanal.

V 27. dan aprila se je porodil Morse, iznajdenik prvega telegrafa.

V 30. dan aprila 1847. l. je umrl sloveči avstrijski vojskovodja, nadvojvoda Karol.

A. G.

Céna.

Lehko tenka zlata péna

Se na oreh pilepi,

Vender majhna nje je céna

Ako jederca v njem ni.

Človek tudi se prijazno

Mnogi kaže vnanje lep;

A če srce ima prazno —

Kdor ga hvali, ta je slép.

Vekoslav Škoda.

Kratkočasnici.

* Učitelj so izpraševali slovnico in opazivši učenca, ki ni pazil, potrkajo mu na ramo, rekoč: „Kaj pa je to?“ Predno učitelj izgovori, odgovori prestrašeni učenec: „Očetova kamižola, kadar pa si oni novo kupijo, bode ta moja.“

* Prosjak sroča dijaka na cesti in ga poprosi vbogajme. Ta se izgovarja, da mu nima kaj dati. A prosjak si ne dá dopovedati ter ga še dalje nadleguje. Dijak ga nato vpraša, če mu more menjati dvajsetico. Prosjak prikima in je takoj pripravljen menjati mu dvajsetico. „Nu, potem ste bogatejši od mene, ker jaz ga nimam niti vinarja v žepu,“ reče dijak in otide.

Rešitev skakalnice in imena rešilcev v 3. „Vrtčevem“ štenilu.

Pozdravljam te, Daničica,
O ti presvitla zvezdica!
Prinesi nam vže beli dan,
In božjo čast ozpani nam!
Prehodi se okrog zemlje,
Govori tiho na sreč:
„Zaslišite ljudje, za vas
Je ljubi Bog ustvaril nas!“

Prav so jo rešili: Gg. Samotarec v Idriji; Josip Benkovič, dijak v Ljubljani; Fr. Kolbe, poštar na Vačah; Andrej Lavrič in Peter Vovk, učenca v Staremtrgu pri Loži. — Gospa Matilda Sebenikar na Rakeku in Emica Žerjav, učenka v Staremtrgu pri Loži.

Slovstvene novice.

Zopet imamo lepo vrsto knjižice pohvalno omeniti na tem mestu, kar tudi radi in z veseljem storimo:

* Izgledi bogoljubnih otrok iz vseh časov krščanstva. III. del. Spisal in založil Ant. Kržič, katehet. V Ljubljani. Tisk J. Blaznikovih naslednikov. 1883. 8° 172 str. — Takó se zove najnovejša knjiga za našo slovensko mladino, ki je ravnokar prišla na svitlo v lepej vnanjej obliki iz Blaznikove tiskarne. Tudi ta knjiga obsega, kakor nje I. in II. del, mnogo lepih zgodeb in resničnih zgledov bogoljubnih otrok

iz vseh časov krščanstva. Mi želimo, da bi tudi po tej knjigi segli slovenski čitatelji z onim veseljem, kakor so segli po I. in II. delu. Da naše bogoljubno ljudstvo rado čita omenjene knjige, v to nam je najboljši dokaz, da je bilo treba I. del rečene knjige spraviti že drugič v natis. Naj bi se tudi ta knjižica enako prvej in drugej prav hitro razširila po vsem Slovenskem in naj bi nas gosp. Kržič kmalu zopet razveselil s kacin novim delom iz svojega spretnega peresa, to je gotovo želja vsacega, komur je mar za pomnoženje poučnih knjižic za našo dobro slovensko mladino. — Cena knjigi je mehko vezanej 30 kr., trdo vezanej v platnenem hrbtu 40 kr., s poštnino po 5 kr. več.

* Izgledi bogoljubnih otrok iz vseh časov krščanstva. I. del. Spisal in založil Ant. Kržič, katehet. Drugi natis. 8° 151 str. — Cena mehko vezanej knjigi 30 kr., trdo vezanej 40 kr. s poštnino po 5 kr. več. Knjige se dobivajo pri g. pisatelju in v katoliškej knjigotržnici v Ljubljani.

* Kršanski nauk za prvi in drugi razred. Sostavil Simon Zupan, katehet. Z dovoljenjem visokočast. knezoškofijstva. V Ljubljani, 1883. 8° 47 str. Cena 12 kr. Prodaja katoliška bukvarna v Ljubljani. — Ta knjižica za prvi ponk v krščanskem nauku je tako izvrstno sestavljena, da nam je ni treba še posebej priporočevati; prepričal se bode vsak, kdor koli se peča s krščanskim naukom otrok bodi si v šoli ali doma. Posebno pa še to knjižico priporočamo slovenskim materam, katere užé doma podučujejo nežne otročice v prvih resnicah sv. vere, ter jih tako pripravljajo za poznejši nauk v šoli.

* Cerkevni obredi. Za ljudske šole. Sestavil Simon Zupan, katehet. Z dovoljenjem visokočast. knezoškofijstva. V Ljubljani, 1883. — Cena 20 kr. Prodaja katoliška bukvarna v Ljubljani. — Tudi te knjižice bilo nam je silno potreba, posebno pri podučevanju krščanskega nauka v naših ljudskih šolah. To obče pripoznano potrebo je dobro uganil naš trudoljubivi g. Simon Zupan, katehet v Škofjiloki, ter napisal knjižico, ki bode v veliko korist naše učeej se mladini po ljudskih šolah. Mi jo pozdravljamo z veseljem ter želimo najboljšega uspeha. Ker nam prostor danes ne dopušča, izpregovorili bomo pozneje še več o tu navedenih knjižicah za prvi nauk v krščanskem nauku.

* Narodne Biblioteke snopič II., ki obsega nadaljevanje „Kranjske Čebelice“ prišel je ravnokar na svitlo in se dovaja po 15 kr. zvezek. Ta vsotica je tako neznatna, da si to jako zanimivo delo vsak lahko omisli, kdor koli je prijatelj naše slovenske literature!

„Vrtčev“ izhaja 1. dné vsacega meseca, in stoji za vsa leto 2 gl. 60 kr.; za pol leta 1 gl. 30 kr. Napis: Uredništvo „Vrtčevo“, mestni trg, šte. 9 v Ljubljani (Lalbach).

Izdatelj, založnik in urednik Ivan Tomšič. — Natiskala Klein in Kovač v Ljubljani.